

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Tuule Laansoo

ENDA JA LÄHEDASE ISIKSUSEHINNANGUD: ERINEVUSED POSITIIVSUSES NING
SEOSED ENESEHINNANGUGA
Uurimistöo

Juhendaja: Liisi Ausmees, PhD

Läbiv pealkiri: Isiksusehinnangute positiivsus ja seosed enesehinnanguga

Tartu 2023

Enda ja lähedase isiksusehinnangud: erinevused positiivsuses ning seosed enesehinnanguga

Lühikokkuvõte

Antud uurimistöös uuriti Suure Viisiku alaskaalade lõikes inimese enda ja tema lähedase poolt antud hinnangute ehk mina- ja tema-hinnangute kokkulangevust ja positiivsuse määra, informandi rolli (abikaasa/elukaaslane, muu pereliige, sõber/tuttav) võimalikku seost uuritavale antud skoori ja selle positiivsuse määraga ning kõrge enesehinnangu võimalikku seost mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määraga. Uurimistöös kasutati 3288 geenidoonori andmeid, kellel oli lisaks mina-hinnangule olemas ka tema-hinnang. Uuritavate (kellest 59.8% olid naised) keskmiseks vanuseks oli 46.6 eluaastat ning informantide (kellest 69.9% olid naised) keskmiseks vanuseks 41.7 eluaastat. Erinevusi mina- ja tema-hinnangutes ning nende positiivsuse määra uuriti paarisvõrdluse t-testide abil, informandi rolli võimalikke seoseid isiksuseomadustele antud skoorides ANOVA dispersioonanalüüsi abil ning kõrge enesehinnangu võimalikku seost mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse ja positiivsuse määraga korrelatsioonianalüüside abil kahes erineva enesehinnangu tasemega grupis. Tulemusest selgus, et informandid hindavad uuritavaid emotsionaalselt stabiilsemaks, ekstravertsemaks, sotsiaalsemaks ja meelegendamaks kui seda teevad uuritavad ise. Samal ajal näevad uuritavad ennast suuremal määral avatumana kogemustele kui seda teevad informandid. Samuti selgus, et lähedastest annavad reeglina kõige positiivsemaid hinnanguid sõbrad/tuttavad ning kõige vähemal määral positiivseid hinnanguid elukaaslased/abikaasad. Lisaks sellele ei leidnud kinnitust, et uuritavate kõrgema enesehinnangu puhul oleks mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määr suurem kui madala/keskmise enesehinnanguga uuritavate puhul.

Märksõnad: Suur Viisik, Viie Faktori Mudel, enesehinnang, informantide hinnangud, hinnangute kokkulangevus, NEO-PI-3

Self- and informant-reported personality ratings: differences in positivity and associations with self-esteem

Abstract

The aim of this research was to investigate the level of self-other agreement and the degree of positivity in personality ratings given by people and their close ones, the potential impact of the informant's role (spouse/partner, other family member, friend/acquaintance) on the ratings given and their degree of positivity as well as the potential impact of high self-esteem on self-other agreement. The data used included the information of 3288 gene donors, their self-reported assessments and informant-reported ratings. The subjects' (59.8% of whom were women) mean age was 46.6 years and the informants' (69.9% of whom were women) mean age was 41.7 years. Differences in self-other agreement and the ratings' degree of positivity was investigated by conducting paired samples t-tests, the potential impact of the informant's role on the ratings given by conducting analyses of variance (ANOVA) and the potential impact of high self-esteem on self-other agreement and the ratings' degree of positivity by conducting correlation analyses in two groups with different self-esteem levels. The results showed that informants tend to rate the subjects as more emotionally stable, extraverted, social and conscientious than the subjects themselves do. At the same time, the subjects see themselves as more open to experience than the informants do. It was also found that the most positive ratings were given by friends/acquaintances and the least positive ones by spouses/partners. Lastly, it was not confirmed that the subjects having a high level of self-esteem rather than a low/medium level of self-esteem would somehow contribute to higher levels of self-other agreement.

Keywords: Big Five, Five Factor Model, self-esteem, informant-reported ratings, self-other agreement, NEO-PI-3

Sissejuhatus

Lisaks sellele, et erinevad isiksuse kohta käivad hinnangud on suureks osaks meie igapäevaelust, on neil kriitiline roll mängida ka selles, milline on meie arusaam teistest inimestest ning aitavad need meil oma sotsiaalses maailmas paremini navigeerida (Kim jt, 2018). Sellest olenemata esineb lahknevusi selles, kuidas inimene ise end näeb ja selles, kuidas teisi nähakse – samal ajal, kui inimesed ise on pidevalt hõivatud oma aistingute, emotsioonide ja tunnetuse poolt, kirjeldab nende kogemusi teiste inimestega ainult see, mida saab väliselt vaadelda (Pronin, 2008). Näiteks leidsid Allik jt (2010), et inimesed hindavad end reeglina neurootilisemaks ja avatumaks kogemustele kui seda teevad nende lähedased ning samas hindavad lähedased jälle reeglina hinnatava meelegendlust positiivsemas võtmes. Eelneva põhjal võib järeldada, et see, millisena inimesed ise ennast näevad ei pruugi alati kokku langeda, sellega, millisena nähakse neid teiste inimeste poolt ning et hinnangute vahelise kokkulangevuse määra seletamiseks on mitmeid võimalusi.

Üheks võimalikuks seletuseks hinnangute vahelise kokkulangevuse määra puhul võiks olla näiteks hinnatava enda enesehinnangu tase. Käesolev uurimistöö keskendubki ka osaliselt sellele, kas ja millisel määral mõjutab inimese enda hinnatud enesehinnangu tase mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määra. Katseisikute endi poolt valitud informantidel on tihti tendents hinnata erinevaid isiksuseomadusi positiivsemalt kui katseisik ise – näiteks hindavad informandid inimest tavaliselt meelegendlamaks, avatumaks kogemusele, ekstravertsemaks, sotsiaalsemaks ja vähem neurootiliseks – seda kutsutakse soovituskirja efektiks (*Letter of Recommendation Effect*) (Leising jt, 2010). Täpsemalt proovitakse antud uurimistöö käigus välja selgitada, kas kõrgema enesehinnanguga uuritavate puhul väljendub suurem mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus, arvestades seda, et informantidel on reeglina kombeks oma lähedastele anda positiivsemaid hinnanguid.

Suur Viisik

Isiksusejoonte mõõtmiseks ja kirjeldamiseks kasutatakse mitmeid erinevaid mudeleid, kuid hetkel on üheks enimkasutatud taksonoomiaks Suur Viisik (*Five Factor Model*) (Goldberg, 1990). Suur Viisik koosneb viiest põhidimensioonist – avatus kogemusele, meelegendlus, ekstravertsus, sotsiaalsus ja neurootilisus (McCrae ja John, 1992). Üheks tugevamaiks Suure Viisiku kasuks rääkivaks argumendiks on selle kõrge usaldusväarsus nii enesekohaste küsimustike kui ka teiste inimeste poolt antud hinnangute osas (McCrae ja Costa, 1978).

McCrae ja Costa (1995) töid välja aga ka ühe Suure Viisiku kasutamise murekoha – tulenevalt sellest, et enamik tähelepanu langeb Suure Viisiku faktoritele endile, jäetakse suures osas tähelepanuta see, mis spetsiifilised isiksuseomadused on nende faktorite taga. Isiksusejoonte puhul mängib rolli teatud hierarhia, mistõttu tuleks nüansirikkama ja detailsema info saamiseks vaadata edasi Suure Viisiku põhidimensioonidest ning keskenduda iga dimensiooni alaskaaladele (Klimstra jt, 2013). Iga Suure Viisiku põhidimensiooni taga on 6 alaskaalat, mis teeb kogu FFM-i peale kokku 30 alaskaalat (Costa jt, 1991).

Üheks FFM-i põhidimensioonide ning alaskaalade mõõtmise viisiks on enesekohaste küsimustike kasutamine uuringutes. Lisaks sellele, et enesekohaste küsimustike kasutamine on odav, annab rohkem informatsiooni kui vaatlus ning võimaldab suurte valimite kasutamist, räägivad selle meetodi kasuks ka kõrge esinduslikkus üldpopulatsiooni suhtes ning nende põhjal tehtavad valiidsed statistilised analüüsid (Lajunen ja Özkan, 2011). Mitte kellelgi ei ole ligipääsu nii suurele hulga informatsioonile kui inimesel endal ning lisaks sellele nii detailset ülevaadet erinevatest introspektiivsetest protsessidest (Paulhus ja Vazire, 2007). Samad autorid toovad aga välja ka mõned enesekohaste küsimustike kasutamise negatiivsed pooled – nende küsitav usaldusväärsus ja täpsus, vastaja võimalikud mäluprobleemid, mis võivad tulemusi tugevalt mõjutada ning näiteks endast parema mulje jätmiseks mõne vastamiskalde kasutamine.

Enesehinnang, selle mõju ja seda mõjutavad tegurid

Indiviidi uskumused ja hinnangud, mis käivad tema enda kohta, määravad kindlaks selle, kes nad on, mida nad teha saavad ja kelleks üldse saada võivad (Burns, 1982).

Rosenberg (1965) defineerib enesehinnangut kui indiviidi üleüldist positiivset hinnangut endale ning märkis ka, et kõrge enesehinnang tähendab respekti iseenda vastu ja ühtlasi ka iseenda väärtuslikuks pidamist. Enesehinnangu taset määravad mitmed tegurid, sealhulgas näiteks see, kuidas hinnatakse oma sooritust ja välimust ning ka see, kui rahul ollakse oma sotsiaalsete suhetega (Tafarodi ja Swann, 1995).

Lisaks sellele on uuritud ka enesehinnangu taseme ning Suure Viisiku vahelisi seoseid. Näiteks leidsid Zeigler-Hill jt (2014) korrelatsiooni stabiilselt kõrge enesehinnangu ning madala neurootilisuse ning kõrge sotsiaalsuse ja meelekindluse vahel, madala enesehinnangu puhul mängis eelkõige rolli madal avatus kogemusele. Kõrge enesehinnang aitab indiviidil leida sõpru, luua rahulduspakkuvamaid romantilisi suhteid, olla edukas nii koolis kui ka tööl ja üleüldiselt kogeda rohkem psühholoogilist heaolu (Swann jt, 2007). Mann jt (2004) nimetasid positiivset enesehinnangut kaitsvaks faktoriks inimese elus, sest see

toimib nagu puhver erinevate negatiivsete mõjude vastu. Autorid töid välja mitmeid positiivse enesehinnangu plusspooli – näiteks kõrgenenud edu ja rahulolu, märkimisväärsemad ja rahuldust pakkuvad saavutused ning kõrgenenud vastupanuvõime haiguste suhtes. Samad autorid töid välja ka selle, et negatiivne enesehinnang annab aluse paljude vaimse tervise ja sotsiaalse eluga seotud probleemide tekkeks.

Üheks enesehinnangut ning selle mõõtmist mõjutavaks teguriks võib olla omakasupüüdliku kallutatuse (*self-serving bias*) esinemine. Omakasupüüdlikku kallutatust saab defineerida kui inimeste tendentsi võtta edu eest vastutus, kuid ebaõnnestumise korral süüdistada teisi (Mezulis jt, 2004). Blaine ja Crocker (1993) leidsid, et kõrge enesehinnanguga inimesed on kindlad selles, et neil on positiivseid isikuomadusi, aga negatiivseid pole või neid lihtsalt ei peeta nii tähtsaks. Võttes arvesse omakasupüüdlikku kallutatust, pole kõrge enesehinnanguga inimesed mures ebaõnnestumiste pärast, sest need tunduvad neile väga ebatõenäolised ning pigem ollakse huvitatud edust ning läbi selle enda defineerimisest. Samad autorid leidsid ka, et madala enesehinnanguga inimesed pole kindlad ei oma positiivsetes ega negatiivsetes omadustes, lähenevad igale olukorrale olles valmis vastu võtma ebaedu ning on enda jaoks ka selle võimalikud põhjused juba ette valmis mõelnud.

Isiksusehinnangute positiivsus

Käesolevas uurimistöös käsitletakse isiksusehinnangute positiivsust läbi sotsiaalse soovitatavuse – positiivsete isiksuseomaduste all mõeldakse antud töös ühtlasi ka üldiselt sotsiaalselt soovitavaks peetavaid isiksuseomadusi. Sun jt (2022) leidsid, et kõige sotsiaalselt soovitamamad ja mitte soovitamamad isiksuseomadused langesid kahte FFM-i põhidimensiooni – ekstravertsus ja sotsiaalsus. Näiteks olid kõrge sotsiaalsus ja ekstravertsus sotsiaalselt soovitavad isiksuseomadused, kuid kui antud isiksuseomadusi hinnati liiga kõrgeks, võisid need omandada ka negatiivse tähenduse, näiteks tuli välja, et liiga kõrge ekstravertsus võis viidata sellele, et inimene oli kohati liiga pealetükkiv ja vali. Samas leidsid Ausmees jt (2022) oma töös, et kõige vähem sotsiaalselt soovitav FFM-i põhidimensioon on neurootilisus ning kõige enim sotsiaalselt soovitavad on ekstravertsus ja sotsiaalsus. Samade autorite töös esines aga ka märkimisväärseid hinnangute erinevusi alaskaalades – näiteks on neurootilisuse alaskaaladest kõige vähem sotsiaalselt soovitav vaenulikkus ning sotsiaalsuse alaskaaladest enim sotsiaalselt soovitav otsekoheus.

Informantide hinnangud

Üheks suurimas kasuteguriks informandi isiksusehinnangute protsessi kaasamise juures on see, et mitme inimese poolt saadud informatsiooni tõlgendamine ja kasutamine on väidetavalt üks parimaid meetodeid tõendus põhises hindamises (Hunsley ja Mash, 2007). Hogan (1998) märkis, et informantide kasutamine on inimisiksuse uurimise puhul kasulik selle tõttu, et see annab võimaluse nii sisemise kui ka välise perspektiivi tundma õppimiseks – inimese enda hinnang iseendale peegeldab eelkõige identiteeti, kuid informandi hinnang sama inimese kohta peegeldab hoopiski hinnatava inimese mainet. Informantide hinnangud individile kujutavad endast kasutamata ressursi, mida teadlased saaksid kasutada isiksusehinnangute valiidsuse tõstmiseks ja selleks, et uurida küsimusi, mida ainult enesearuannetega uurida ei ole võimalik, näiteks saab informantide kaasamise abil paremini kaardistada ja uurida hinnatava mainet (Vazire, 2006).

Informantide poolt saadud informatsiooni analüüsimisel tuleb silmas pidada mitmeid faktoreid. Informantide hinnangute puhul võivad rolli mängida näiteks küsimuste ülesehitus, üleüldine suhtumine hinnatavasse indiviidi, stereotüübid, eelarvamused ning hinnatava ja informandi vahelise suhte olemus ja lähedusaste (Hofstee, 1994). Näiteks leidsid Peets ja Kikas (2005), et mees- ja naissoost informantide hinnangute vahel võis esineda erinevusi olenevalt sellest, mis käitumist täpsemalt hinnati. Rohrer jt (2018) tõid oma töös välja neli informandi hinnangut mõjutavad tegurit – hinnatava isiksusejoone/tunnuse omadused, hinnatava indiviidi omadused, informandi enda isiksus ning informandi ja hinnatava vaheline suhe. Ka John ja Robins (1993) tõid välja neli isiksuseomaduse hinnangut mõjutavat tegurit – isiksuseomaduse paiknemine Suure Viisiku põhidimensioonide suhtes, sellele asjakohaste käitumismustrite vaadeldavuse määr, selle hinnangulisus ja ka see, kas ja millisel määral võetakse mina-hinnanguid arvesse.

Informandi ja hinnatava vahelise suhte mõju hinnangute kattumisele uurisid ka Allik jt (2016), kes leidsid, et informandi ja hinnatava poolt saadud informatsioonis esineva kattuvuse määra ennustajaks on nende vahel esineva suhte tüüp. Antud uuringus esines kõige rohkem kattuvusi paarisuhtes olevate inimeste poolt antud informatsioonis, neile järgnesid pereliikmed ning alles siis sõbrad ja tuttavad. Paarisuhtes olevate inimeste poolt saadud informatsiooni kohta on tehtud eraldi uuringuid – näiteks leidsid Watson ja Humrichouse (2006) oma uuringu käigus, et esines nn „mesinädalate efekt“. Täpsemalt selgus uuringu käigus, et abielupaaride puhul esines tendents oma abikaasat positiivsemas ja sotsiaalselt soovitatavamas võtmes hinnata, Suure Viisiku suhtes olid antud nähtusest enim mõjutatud dimensioonid Sotsiaalsus, Ekstravertsus ja Meelekindlus. Arvestades seda, et abielupaaridel

on rohkem võimalusi jälgida üksteise käitumist erinevates situatsioonides ja kontekstides ning ka seda, et omavahel jagatakse üksikasju oma vaadete ja üldise maailmataju kohta, on reeglina abikaasade mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus suhteliselt kõrge (Vandermeer jt, 2018).

Vazire (2010) poolt välja pakutud SOKA mudel (*Self-Other Knowledge Asymmetry*) seisneb selles, et inimese enda hinnangutes oma isiksuse kohta ning lähedaste hinnangutes sama inimese isiksuse kohta võib esineda teatud asümmeetria. Autor toob välja, et mõnede isiksusejoonte puhul, mis on vähem nähtavad (näiteks neurootilisus), on täpsem inimese hinnang iseendale. Teiste omaduste puhul, mis on rohkem hinnangulised (näiteks intellekt), on tihti täpsem hoopis informandi hinnang. Thielmann jt (2017) töös tuli aga välja, et ka näiteks ka kahe loomult hinnangulise isiksusejoone, antud uuringus õiglustunde ja ebaaususe, hinnangute vahel esines teatud asümmeetria. Autorid leidsid, et kui õiglustunde puhul kattusid hinnatava ja informandi hinnangud märkimisväärselt, siis ebaausa käitumise osas esines hinnangutes asümmeetria.

Eesmärgid ja uurimisküsimused

Antud töö eesmärgiks oli uurida uuritavate endi ja nende lähedaste poolt antud hinnangute kokkulangevust alaskaalade kaupa ning vaadata ka seda, kas ja kuidas kõrge enesehinnang kajastub mina- ja tema-hinnangutes – täpsemalt selles, kas uuritava enesehinnangu tase võiks olla üheks mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määra mõjutavaks teguriks. Töö keskendub ka selle uurimisele, kuidas ja millisel määral võib informandi roll (näiteks elukaaslane, muu pereliige, sõber/tuttav) hinnatava suhtes põhjustada süstemaatilisi erinevusi lähedaste hinnangutes. Lisaks sellele on töö eesmärgiks uurida, kas võimalik tulemuste lahknevus ehk hinnangute asümmeetria oleneb isiksuseomaduse tüübist, siinkohal sellest, kas isiksuseomadus on positiivne ehk sotsiaalselt soovitatav või negatiivne ehk mitte sotsiaalselt soovitatav.

Uurimisküsimused:

1. Millisel määral erinevad isiksuseomaduste keskmised mina- ja tema-hinnangud alaskaalade kaupa ning kas lähedaste hinnangud on statistiliselt oluliselt positiivsemad ja milliste alaskaalade lõikes?
2. Milline erinevus esineb tema-hinnangute keskmistes skoorides informandi rollist olenevalt ning kas positiivsemaid hinnanguid annavad elukaaslased, pereliikmed või sõbrad/tuttavad?

3. Mil määral oleneb mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus inimese enesehinnangu tasemest, täpsemalt kõrgemast enesehinnangust? Kas kõrgema enesehinnanguga uuritavate puhul on mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus suurem?

Antud uurimistöös uudsus seisneb enesehinnangu ning mina- ja tema- hinnangute lahknevuse määra Suure Viisiku alaskaalade tasemel uurimisel. Tööle lisab väärtust see, et lisaks mina-hinnangutele on valimis esindatud ka suur hulk tema-hinnanguid, mis teeb saadud informatsiooni väärtuslikumaks ja nüansirikkamaks ning samas panustab ka tugevate järelduste tegemisse.

Antud töös kasutati varasemalt kogutud andmestikku ning autori panus oli eesmärkide ja uurimisküsimuste püstitamises, teaduskirjandusest informatsiooni otsimine, andmeanalüüs ning saadud tulemuste põhjal järelduste tegemine.

Meetod

Valim

Töös kasutatav andmestik koguti aastatel 2008-2014 Eesti Geenivaramu ja Tartu Ülikooli psühholoogia instituudi koostööprojekti raames. Uuringust osa võtnud 3592 inimest täitsid 240-väitelise isiksuseküsimustiku NEO-PI-3 (McCrae jt, 2005). Vastanutest 1445 (40.2%) olid mehed ja 2147 (59.8%) olid naised, küsimustiku paberversiooni täitsid 2744 (76.4%) inimest ja netiversiooni 848 (23.6%) inimest.

Antud töös kasutati ainult nende inimeste andmeid, kellel oli lisaks mina-hinnangule olemas ka informandi poolt antud tema-hinnang. Kokku oli informandi poolt antud tema-hinnanguga inimesi 3288, kellest 1946 ehk 59.8% olid naised ning 1342 ehk 40.2% olid mehed. Vastajate ($n = 3288$) keskmiseks vanuseks oli 46.6 eluaastat ($SD = 17.0$), kusjuures noorim vastaja oli 18-aastane ja vanim 91-aastane.

Informantide seas oli 3288 inimest, kellest 2298 ehk 69.9% olid naised ning 990 ehk 30.1% olid mehed. Informantide keskmiseks vanuseks oli 41.7 eluaastat ($SD = 15.9$). Informantide puhul oli tegemist inimestega, kellel oli vastajatega lähedane suhe ning kes teadsid vastajat hästi. Keskmiseks informandi poolt üles märgitud vastaja tundmise ajaks oli 23.2 aastat ($SD = 15.0$).

Sarnaselt Allik jt (2016) tööle, on ka antud töös lähedased jagatud kolme gruppi – esimesse gruppi kuuluvad elukaaslased/abikaasad, teise gruppi muud pereliikmed (vanemad, lapsed/lapselapsed, õed-vennad ja muud sugulased) ning kolmandasse gruppi sõbrad ja tuttavad. Vastajate poolt valitud informantidest ($n = 3288$) 1552 inimest ehk 47% olid lähedusastme poolest abikaasad või elukaaslased, 574 ehk 17% vanemad, 516 ehk 16% sõbrad, 244 ehk 7% lapsed või lapselapsed, 206 ehk 6% õed või vennad, 103 ehk 4% tuttavad ning 93 ehk 3% muud sugulased.

Mõõtevahendid

Antud projekti käigus kasutatud isiksuseküsimustikuks on 2005. aastal varasema küsimustiku (NEO Personality Inventory-R ehk NEO PI-R) parandamise ja täiendamise abil saadud NEO Personality Inventory-3 (NEO-PI-3) (McCrae jt, 2005). NEO-PI-3 küsimustiku kohandasid eesti keelde 2000. aastal Kallasmaa, Allik, Realo ja McCrae (Kallasmaa jt, 2000). NEO-PI-3 mõõdab isiksuseomadusi ning nende alaskaalasid väidete esitamise ning nende hindamisel Likerti 5-pallise skaala abil, kus 0 tähistab „Ei ole üldse nõus“ ja 4 tähistab „Täiesti nõus“. NEO-PI-3 mõõdab viite FFM-i põhidimensiooni: neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemusele, sotsiaalsus ja meelekindlus. Iga põhidimensioonil on 6 alaskaalat ning igas alaskaalas 8 üksikküsimust, kokku on kogu küsimustiku peale 240 küsimust.

Eluga rahulolu, õnnelikkuse, teiste usaldamise ja enesehinnangu mõõtmiseks esitati uuritavatele kohe pärast NEO-PI-3 küsimustiku täitmist mõned lisaküsimused. Üldise enesehinnangu mõõtmiseks esitati järgmine küsimus: „Üldiselt hinnates, kuivõrd olete nõus järgmise väitega: „Mul on kõrge enesehinnang“?“. Enesehinnanguga seotud lisaküsimustele vastati 5-punktilisel skaalal, kus 1 tähistas vastust „Täiesti nõus“ ning 5 vastust „Ei ole üldse nõus“. Enesehinnangu küsimuse vastuseid analüüsid pöörati esialgsed tulemused ümber nii, et kõrgem väärtus vastaks kõrgemale enesehinnangule.

Statistiline analüüs

Antud töös kasutati andmetöötlusprogrammi JASP (versioon 0.16.4). Valimi põhjal uuriti andmeanalüüsi eeldusi ehk tunnuste normaaljaotuslikkust ja homogeensust, vaadeldi erinevaid kirjeldavaid statistikuid. Tulemuste põhjal viidi läbi parameetrilisi teste – täpsemalt kasutati isiksuse alaskaalade mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse ning mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonide erinevuste uurimiseks enesehinnangu tasemest olenevalt korrelatsioonianalüüsi. Lisaks sellele kasutati mina- ja tema-hinnangute lähedaste gruppide vaheliste keskmiste võrdlemiseks dispersioonanalüüsi (ANOVA) ning mina- ja tema-

hinnangute keskmiste võrdlemiseks paarisvõrdluse t-testi. Dispersioonanalüüsile (ANOVA) lisaks kasutati ka Post Hoc teste. Korrelatsioonide võrdlemiseks kasutati veebilehe psychometrica.de korrelatsioonide võrdlemise kalkulaatorit (ing. k. *Comparison of correlations from independent samples*).

Uuringu eetilisus

Küsimustikku täitnud inimesed olid teadlikud, et kooskõlas andmekaitse põhimõtetega kasutatakse kogutuid andmeid õppe- ja teadustöös. Koostööprojekti läbiviimiseks andmete kogumise ja kasutamise näol andis loa Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee (protokoll nr 236/M29).

Tulemused

Isiksuse 30 alaskaala mina- ja tema-hinnangute keskmiste võrdlemiseks viidi läbi paarisvõrdluste t-test (Lisa A). Alaskaaladest ei erinenud mina- ja tema-hinnangute poolest üksteisest statistiliselt olulisel määral ehk $p > .001$ järgmised kuus alaskaalat: N2: Vaenulikkus, E5: Elamustejanu, E6: Rõõmsameelsus, A1: Usaldus, A4: Järeleandlikkus ja C2: Korralikkus. Enim erinesid üksteisest mina- ja tema-hinnangute keskmiste poolest E3: Kehtestavus, A3: Omakasupüüdmatus ja C1: Asjatundlikkus. E3: Kehtestavuse puhul on tema-hinnangute keskmiseks 16.6 ($SD = 6.3$), mis on kõrgem kui mina-hinnangute keskmine, milleks on 14.5 ($SD = 6.1$). A3: Omakasupüüdmatus puhul oli märgata sama tendentsi – tema-hinnangute keskmine 23.5 ($SD = 4.7$) oli kõrgem kui mina-hinnangute keskmine 21.8 ($SD = 3.8$). C1: Asjatundlikkuse puhul on samuti tema-hinnangute keskmine 22.4 ($SD = 4.6$) kõrgem kui mina-hinnangute keskmine 20.1 ($SD = 4.2$). Kõige enam erinesid mina- ja tema-hinnangute keskmised Avatus kogemusele alaskaalade lõikes, kus ei esinenud ühtegi statistiliselt mitteolulist ($p < .001$) keskmiste erinevust.

ANOVA ja Post Hoc testide tulemused

Lähisuhte tüübist oleneva võimaliku erinevuse uurimiseks tema-hinnangute keskmistes skoorides viidi läbi dispersioonanalüüs (ANOVA). Informandid olid lähisuhte tüübi põhjal grupeeritud järgmiselt: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane ning 3 – sõber, tuttav. Kõikide alaskaalade lõikes ei erinenud lähedaste grupitunnuse alusel üksteisest statistiliselt oluliselt kolme alaskaala keskmised

tema-hinnangute skoorid – nendeks olid E3: Kehtestavus, C1: Asjatundlikkus ja C4: Eesmärgipärasus.

Tabelis 1 on näha Neurootilisuse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) ja *Post Hoc* testi (Tukey) tulemused. Enim erinesid lähedaste grupid tema-hinnanguid andes keskmiste poolest N1: Ärevus ($F = 20.8$; $\eta^2 = .013$; $p < .001$), kus m_1 (abikaasa/elukaaslane) = 14.9 (SD = 5.9), m_2 (vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane) = 16.3 (SD = 5.9) ja m_3 (sõber, tuttav) = 14.9 (SD = 5.7). Kõige vähem erinesid grupid keskmiste tema-hinnangute poolest alaskaalal N2: Vaenulikkus ($F = 10.4$; $\eta^2 = .006$; $p < .001$), kus $m_1 = 13.6$ (SD = 6.3), $m_2 = 13.5$ (SD = 5.7) ja $m_3 = 12.3$ (SD = 5.7). Gruppide suhtes on keskmiste põhjal madalamaid skooore Neurootilisuse alaskaaladele omistanud sõbrad/tuttavad ning kõrgemaid skooore elukaaslased ja muud pereliikmed.

Tabel 1.

Neurootilisuse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) tulemused, kus pidev muutuja on informandi hinnang ja faktoriaalne muutuja on lähisuhte grupitunnus.

Alaskaalad	F	p	η^2	m_1 (SD)	m_2 (SD)	m_3 (SD)
N1: Ärevus	20.8	< .001	.013	14.9 _a (5.9)	16.3 _b (5.9)	14.9 _a (5.7)
N2: Vaenulikkus	10.4	< .001	.006	13.6 _a (6.3)	13.5 _a (5.7)	12.3 _b (5.7)
N3: Masendus	18.0	< .001	.011	13.0 _a (5.3)	14.3 _b (5.2)	13.6 (5.3)
N4: Alaväärsus	13.3	< .001	.008	13.5 _a (5.0)	13.5 _a (4.9)	12.3 _b (4.7)
N5: Impulsiivsus	16.4	< .001	.010	16.0 _b (5.3)	15.0 _a (5.1)	14.9 _a (5.0)
N6: Abitus	11.4	< .001	.007	10.1 _a (5.3)	10.2 _a (5.3)	9.0 _b (5.0)

Märkused. $F = F$ -statistik. $p =$ olulisuse nivoo. $\eta^2 =$ efektiivsus. $m =$ grupi keskmine. Grupid: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane, 3 – sõber ja tuttav. Pidev muutuja – informandi hinnang, faktoriaalne muutuja – lähisuhte grupitunnus (1, 2 või 3). Tähted a, b ja c gruppide keskmiste juures tähistavad *Post Hoc* testi (Tukey) tulemusi, kus erinev täht tähistab statistiliselt olulist gruppide vahelist erinevust ja sama täht tähistab seda, et gruppide keskmiste vahel ei olnud statistiliselt olulist erinevust.

Tabelis 2 on näha Ekstravertsuse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) ja *Post Hoc* testi (Tukey) tulemused. Enim erinesid lähedaste grupid E1: Soojus ($F = 51.5$; $\eta^2 = .030$; $p < .001$), kus kõrgeima hinnangu andsid sõbrad-tuttavad ($m_3 = 24.6$; $SD = 4.6$) ja E5: Elamustejanu ($F = 55.6$; $\eta^2 = .033$; $p < .001$) poolest, kus kõrgeima hinnangu andsid samuti sõbrad-tuttavad ($m_3 = 16.3$; $SD = 5.7$). Antud tabelist on selgelt näha, et hinnangute poolest on sarnased ja madalama keskmisega elukaaslased ja muud pereliikmed ning kõige kõrgema keskmise tema-hinnangu skooriga on iga Ekstravertsuse alaskaala puhul sõbrad/tuttavad.

Tabel 2.

Ekstravertsuse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) tulemused, kus pidev muutuja on informandi hinnang ja faktoriaalne muutuja on lähisuhte grupitunnus.

Alaskaalad	F	p	η^2	m_1 (SD)	m_2 (SD)	m_3 (SD)
E1: Soojus	51.5	< .001	.030	22.3 _a (5.1)	23.1 _b (4.7)	24.6 _c (4.6)
E2: Seltsivus	29.4	< .001	.018	15.9 _a (6.5)	16.5 _a (6.2)	18.3 _b (6.1)
E3: Kehtestavus	4.2	= .015	.003	16.4 _a (6.4)	16.4 _a (6.2)	17.2 _a (6.2)
E4: Aktiivsus	19.0	< .001	.011	17.6 _a (6.3)	17.8 _a (6.1)	19.4 _b (6.4)
E5: Elamustejanu	55.6	< .001	.033	14.7 _a (5.8)	13.3 _b (5.6)	16.3 _c (5.7)
E6: Rõõmsameelsus	35.9	< .001	.021	18.9 _a (6.0)	19.3 _a (5.6)	21.2 _b (5.7)

Märkused. $F = F$ -statistik. $p =$ olulisuse nivoo. $\eta^2 =$ efektsuurus. $m =$ grupi keskmine. Grupid: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane, 3 – sõber ja tuttav. Pidev muutuja – informandi hinnang, faktoriaalne muutuja – lähisuhte grupitunnus (1, 2 või 3). Tähed a, b ja c gruppide keskmiste juures tähistavad *Post Hoc* testi (Tukey) tulemusi, kus erinev täht tähistab statistiliselt olulist gruppide vahelist erinevust ja sama täht tähistab seda, et gruppide keskmiste vahel ei olnud statistiliselt olulist erinevust.

Tabelis 3 on näha dispersioonanalüüsi (ANOVA) ja *Post Hoc* testi (Tukey) tulemused Avatus kogemusele alaskaalade lõikes. Kõige suurem erinevus lähedaste gruppide keskmistes esineb O2: Avatus kunstile ($F = 51.3$; $\eta^2 = .030$; $p < .001$) alaskaalal ning kõige väiksem erinevus O1: Avatus fantaasiale ($F = 12.0$; $\eta^2 = .007$; $p < .001$) alaskaalal. Antud alaskaalade

lõikes erinevad keskmiste skooride poolest teistest enim sõbrad/tuttavad, kelle skoorid on igal alaskaalal elukaaslaste ja muude pereliimete omadest kõrgemad.

Tabel 3.

Avatus kogemusele alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) tulemused, kus pidev muutuja on informandi hinnang ja faktoriaalne muutuja on lähisuhte grupitunnus.

Alaskaalad	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2	m_1 (SD)	m_2 (SD)	m_3 (SD)
O1: Avatus fantaasiale	12.0	< .001	.007	14.6 _a (5.4)	14.7 _a (5.0)	15.8 _b (5.4)
O2: Avatus kunstile	51.3	< .001	.030	13.9 _a (6.3)	15.0 _b (6.3)	16.9 _c (6.1)
O3: Avatus tunnetele	34.0	< .001	.020	19.2 _a (4.5)	19.3 _a (4.2)	20.1 _b (4.5)
O4: Avatus vaheldusele	28.4	< .001	.017	13.7 _a (4.6)	13.5 _a (4.6)	15.1 _b (4.5)
O5: Avatus mõtetele	22.5	< .001	.013	16.9 _a (6.2)	16.5 _a (5.9)	18.5 _b (6.0)
O6: Avatus väärtustele	25.6	< .001	0.15	17.7 _a (3.5)	18.1 _a (3.5)	18.9 _b (3.5)

Märkused. *F* = *F*-statistik. *p* = olulisuse nivoo. η^2 = efektsuurus. *m* = grupi keskmine. Grupid: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane, 3 – sõber ja tuttav. Pidev muutuja – informandi hinnang, faktoriaalne muutuja – lähisuhte grupitunnus (1, 2 või 3). Tähed a, b ja c gruppide keskmiste juures tähistavad *Post Hoc* testi (Tukey) tulemusi, kus erinev täht tähistab statistiliselt olulist gruppide vahelist erinevust ja sama täht tähistab seda, et gruppide keskmiste vahel ei olnud statistiliselt olulist erinevust.

Lisades C ja B on vastavalt välja toodud dispersioonanalüüsi (ANOVA) ja *Post Hoc* testi (Tukey) tulemused Sotsiaalsuse ja Meelekindluse alaskaalade lõikes. Antud kahe alaskaala puhul esinesid kõige suuremad erinevused lähedaste gruppide keskmiste vahel alaskaalal C5: Enesedistsipliin ($F = 29.3$; $\eta^2 = .018$; $p < .001$) ja kõige väiksemad erinevused alaskaalal C6: Kaalutlemine ($F = 8.7$; $\eta^2 = .005$; $p < .001$). Sotsiaalsuse alaskaalade puhul erinesid teisest enim keskmiste poolest elukaaslast ning Meelekindluse alaskaalade puhul ei kujunenud lähedaste gruppide hinnangute osas välja kindlat mustrit.

Uurimaks, kas lähedased andsid positiivsemaid hinnanguid võrreldes geenidoonorite enesearuannetega, lähtuti isiksuseomaduste sotsiaalse soovitatavuse uuringutes ilmnenud üldisest trendist. Selle kohaselt peetakse positiivseteks ehk sotsiaalselt soovitatavateks isiksusejoonteks üldiselt Neurootilisuse vastandit ehk Emotsionaalset Stabiilsust, Ekstravertsust, Avatust Kogemusele, Sotsiaalsust ja Meelekindlust. Sellest tulenevalt vaadeldi alaskaalade kaupa, kui paljudes neist ilmnesid lähedaste poolt antud hinnangutes statistiliselt olulised ($p < .001$) kõrgemad hinnangud. Alaskaalade puhul andsid informandid statistiliselt oluliselt ($p < .001$) kõrgema keskmise hinnangu 30st alaskaalast kokku 16 puhul ja geenidoonorid ise 8 alaskaala puhul.

Enim paistsid informantide positiivsemate hinnangute poolest silma järgmised kolm põhidimensiooni: Ekstravertsus, Meelekindlus ja Neurootilisus. Ekstravertsuse puhul olid kõrgemad tema-hinnangud neljal alaskaalal – E1: Soojus, E2: Seltsivus, E3: Kehtestavus, ja E4: Aktiivsus. Meelekindluse alaskaalade lõikes oli tema-hinnangute keskmine kõrgem kui mina-hinnangute keskmine alaskaaladel C1: Asjatundlikkus, C3: Kohusetundlikkus, C4: Eesmärgipärasus, C5: Enesedistsipliin ja C6: Kaalutlemine alaskaaladel. Neurootilisuse alaskaaladel andsid 5 isiksuseomaduse puhul geenidoonorid ise endale statistiliselt oluliselt ($p < .001$) kõrgemaid ehk vähemal määral positiivseid hinnanguid kui lähedased. Avatus kogemusele alaskaalade osas hindasid kõigi isiksuseomaduste osas hinnatavad end ise statistiliselt olulisemalt ($p < .001$) kõrgemalt kui tegid seda informandid.

Korrelatsioonid ja korrelatsioonide võrdlused

Enesehinnangu mina-hinnangu keskmiseks oli 3.1 ($SD = 0.98$) ja tema-hinnangu keskmiseks 3.3 ($SD = 1.0$). Enesehinnangu mina- ja tema-hinnangute kokkulangevust analüüsiti Spearmani astakorrelatsioonikordaja abil ning seos oli statistiliselt oluline ($\rho = .36, p < .001$). Edaspidi kasutatakse analüüsides ainult uuritava enda enesehinnangu skooore, mitte tema-hinnanguid.

Selleks, et uurida, kas kõrgema enesehinnanguga uuritavate puhul on mina- ja tema hinnangute kokkulangevus suurem, vaadeldi eraldi kõrge ja madala/keskmise enesehinnanguga vastajate mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määra ehk korrelatsiooni ning viidi läbi korrelatsioonide võrdlus. Mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonide võrdlemiseks jagati vastajad enesehinnangu küsimusele antud vastuste ümberpööratud väärtuste põhjal kahte gruppi – madala/keskmise enesehinnangu grupp ($n = 1922$) ehk skoorid 1, 2 ja 3 ja kõrge enesehinnangu grupp ($n = 1296$) ehk skoorid 4 ja 5.

Mõlema enesehinnangu grupi mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonid alaskaalade kaupa (Pearson'i r) jäid vahemikku $r = .33$ kuni $r = .62$.

Tabelis 4 on näha kahe enesehinnangu grupi mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Neurootilisuse alaskaalade lõikes ning korrelatsioonide võrdlused. Kõrge enesehinnangu mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonid on nelja alaskaala puhul madalamad kui madala/keskmise enesehinnangu grupi omad (N1: Ärevus, N2: Vaenulikkus, N3: Masendus ja N6: Abitus), ühe alaskaala puhul samaväärsed (N4: Alaväärsus) ja ühe puhul kõrgem kui madala/keskmise grupi oma (N5: Impulsiivsus). Korrelatsioonide võrdlus näitas, et statistiliselt oluline ($p < .05$) erinevus mina- ja tema hinnangute korrelatsioonides esineb alaskaala N6: Abitus puhul ($Z = -1.66$; $p = .048$), kus hinnangute kokkulangevus oli suurem madala/keskmise enesehinnangu grupi puhul.

Tabel 4.

Madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Neurootilisuse alaskaalade lõikes, korrelatsioonide võrdlus.

alaskaalad	kõrge enesehinnang (r)	madal/keskmise enesehinnang (r)	korrelatsioonide võrdlus Z	p
N1_mt: Ärevus	.48	.50	-0.73	.232
N2_mt: Vaenulikkus	.47	.49	-0.72	.235
N3_mt: Masendus	.44	.46	-0.68	.234
N4_mt: Alaväärsus	.41	.41	0	.500
N5_mt: Impulsiivsus	.43	.41	0.68	.250
N6_mt: Abitus	.38	.43	-1.66	.048

Märkused. Kõik tabelis esitatud kõrge ja madala enesehinnangu gruppide mina- ja tema-hinnangute (mt) korrelatsioonid on statistiliselt olulised nivool $p < .001$. Korrelatsioon (r) = Pearson'i r . Kõrge enesehinnang ($n = 1296$) ja madal/keskmise enesehinnang ($n = 1922$). Paksus kirjas on märgitud korrelatsioonide võrdlused, mis on statistiliselt olulised nivool $p < .05$.

Tabel 5 näitab madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu mina-tema hinnangute korrelatsioone ja nende võrdlusi Avatus kogemusele alaskaalade lõikes. Antud alaskaalade puhul on korrelatsioonid pooltel juhtudel kõrge enesehinnangu puhul nõrgemad kui madala/keskmise enesehinnangu grupi puhul ning pooltel juhtudel tugevamad. Statistiliselt oluline erinevus korrelatsioonides mina- ja tema-hinnangute puhul esineb alaskaalal O1:

Avatus fantaasiale ($Z = -2.07$; $p = .019$), kus hinnangute kokkulangevus on suurem madala/keskmise enesehinnangu grupi puhul.

Tabel 5.

Madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Avatus kogemusele alaskaalade lõikes, korrelatsioonide võrdlus.

Alaskaalad	kõrge enesehinnang (r)	madal/keskmise enesehinnang (r)	korrelatsioonide võrdlus Z	p
O1_mt: Avatus fantaasiale	.41	.47	-2.07	.019
O2_mt: Avatus kunstile	.59	.60	-0.43	.333
O3_mt: Avatus tunnetele	.43	.44	-0.34	.366
O4_mt: Avatus vaheldusele	.51	.48	1.11	.135
O5_mt: Avatus mõtetele	.53	.52	0.38	.351
O6_mt: Avatus väärtustele	.41	.37	1.31	.095

Märkused. Kõik tabelis esitatud kõrge ja madala enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute (mt) korrelatsioonid on statistiliselt olulised nivool $p < .001$. Korrelatsioon (r) = Pearson'i r . Kõrge enesehinnang ($n = 1296$) ja madal/keskmise enesehinnang ($n = 1922$). Paksus kirjas on märgitud korrelatsioonide võrdlused, mis on statistiliselt olulised nivool $p < .05$.

Tabelis 6 on näha mina- ja tema- hinnangute korrelatsioone ja nende võrdlusi kahe enesehinnangu grupi puhul Sotsiaalsuse alaskaalade lõikes. Siin esineb statistiliselt oluline erinevus gruppide korrelatsioonides kahe alaskaala puhul – A3: Omakasupüüdmatus ($Z = 3.02$; $p = .001$), kus on suurem kokkulangevus kõrge enesehinnangu grupi puhul ja A6: Osavõtlikkus ($Z = 1.69$; $p = .045$), kus on samuti suurem kokkulangevus kõrge enesehinnangu grupi puhul.

Tabel 6.

Madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Sotsiaalsuse alaskaalade lõikes, korrelatsioonide võrdlus.

Alaskaalad	kõrge enesehinnang (r)	madal/keskmise enesehinnang (r)	korrelatsioonide võrdlus Z	p
A1_mt: Usaldus	.42	.39	1.0	.159
A2_mt: Siirus	.41	.37	1.31	.095
A3_mt: Omakasupüüdmatus	.46	.37	3.02	.001

A4_mt: Järeleandlikkus	.46	.42	1.38	.084
A5_mt: Tagasihoidlikkus	.37	.33	1.27	.103
A6_mt: Osavõtlikkus	.45	.40	1.69	.045

Märkused. Kõik tabelis esitatud kõrge ja madala enesehinnangu gruppide mina- ja tema-hinnangute (mt) korrelatsioonid on statistiliselt olulised nivool $p < .001$. Korrelatsioon (r) = Pearson'i r . Kõrge enesehinnang ($n = 1296$) ja madal/keskmise enesehinnang ($n = 1922$). Paksus kirjas on märgitud korrelatsioonide võrdlused, mis on statistiliselt olulised nivool $p < .05$.

Lisades D ja E on vastavalt näha Ekstravertsuse ja Meelekindluse alaskaalade mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid ning korrelatsioonide võrdlused kahe enesehinnangu grupi vahel. Kummagi dimensiooni puhul ei tulnud alaskaalade lõikes välja statistiliselt olulisi erinevusi kahe grupi korrelatsioonides.

Arutelu

Käesoleva uurimistöö üheks eesmärgiks oli uurida lähedaste ja geenidoonorite poolt antud isiksusehinnangute kokkulangevust alaskaalade kaupa ning vaadata andmete põhjal ka seda, kas ja kuidas kõrge enesehinnang kajastub mina- ja tema-hinnangutes – täpsemalt selles, kas uuritava kõrge enesehinnang võiks olla üheks mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määra mõjutavaks teguriks. Töö teiseks eesmärgiks oli uurida, kuidas ja millisel määral võiks informandi roll (näiteks abikaasa/elukaaslane, muu pereliige, sõber/tuttav) geenidoonori suhtes põhjustada süstemaatilisi erinevusi lähedaste hinnangutes. Antud uurimistöö kolmandaks eesmärgiks oli välja selgitada, kas võimalik tulemuste lahknevus ehk hinnangute asümmeetria on põhjustatud isiksuseomaduse tüübist ehk sellest, kas isiksuseomadus on positiivne (antud töö kontekstis sotsiaalselt soovitatav) või negatiivne.

Eesmärgiga uurida võimalikke erinevusi isiksuseomadustele antud mina- ja tema-hinnangute keskmistes ning seda, kas informantide poolt antud hinnangud on oluliselt positiivsemad kui geenidoonorite enda omad, viidi alaskaalade kaupa läbi paarisvõrdluse t -testid. Tulemused näitasid, et mina- ja tema-hinnangute keskmised erinesid üksteisest peaaegu kõigi alaskaalade puhul – täpsemalt 24 alaskaala puhul 30st. Mina- ja tema-hinnangute skooride poolest kõige märkimisväärselt erinenud alaskaalad olid Ekstravertsuse, Meelekindluse ja Sotsiaalsuse dimensioonides, kusjuures nende kõigi puhul

oli ühiseks jooneks see, et lähedased hindasid antud isiksuseomadusi kõrgemalt kui geenidoonor ise. Neurootilisuse alaskaalade puhul hindasid samuti lähedased uuritavat keskmiselt emotsionaalselt stabiilsemaks (ehk vähem neurootiliseks) kui seda tegid hinnatavad ise – esines positiivne tendents. Siinkohal on leitul seos Leising jt (2010) poolt välja toodud soovituskirja efektiga, mille põhimõte seisneb selles, et informandid hindavad tavaliselt hinnatavat isiksuseomaduste puhul kõrgemalt kui hinnatav ise seda teeb. Avatus kogemusele alaskaalade lõikes hindasid aga reeglina hinnatavad ise end kõrgemalt kui informandid. Antud tulemused lähevad kokku Allik jt (2010) poolt avaldatud kultuuriti võrdleva uuringu tulemustega, mis viitasid samuti sellele, et inimesed kipuvad end reeglina hindama neurootiliseks ja avatumaks kogemustele kui seda teevad nende lähedased ning lähedased jällegi kipuvad meeleskindlust hindama positiivsemas võtmes kui seda teeb inimene ise.

Selleks, et uurida võimalikke erinevusi keskmistes skoorides olenevalt informandi rollist hinnatava suhtes ning vaadata, kes lähedastest (abikaasad/elukaaslased, muu pere, sõbrad/tuttavad) annavad kõige positiivsemaid hinnanguid, viidi läbi ANOVA dispersioonanalüüs. Leiti, et 30 alaskaala lõikes ei erinenud lähedaste grupid üksteisest olulisel määral vaid kolmel alaskaalal, millest kaks liigitusid Meelekindluse ja üks Ekstravertsuse alla. Gruppide suhtes selgus, et kolme dimensiooni puhul – Neurootilisus, Ekstravertsus ja Avatus kogemusele – hindasid reeglina isiksuseomadusi sarnaselt elukaaslased/abikaasad ja muud pereliikmed ning kahe eelneva grupi hinnangutest erinesid selgelt sõprade/tuttavate hinnangud. Sõbrad/tuttavad hindasid oma lähedasi Neurootilisuse alaskaaladel madalamalt (ehk emotsionaalselt stabiilsemaks) ning Avatus kogemusele ja Ekstravertsuse alaskaaladel kõrgemalt. Avatus kogemusele ja Ekstravertsuse alaskaaladid lähemalt vaadates võiks eeldada, et need on isiksusejooned, mis paistavadki kõige rohkem välja just sõpradele/tuttavatele erinevates sotsiaalsetes situatsioonides.

Samas Sotsiaalsuse alaskaaladel erinesid hinnangute poolest teistest gruppidest enim elukaaslased/abikaasad, kes hindasid reeglina uuritavat antud alaskaalade lõikes madalamalt kui teised kaks lähedaste gruppi. Võttes arvesse, et varasemates uuringutes (Allik jt, 2016; Vandermeer jt, 2018) on kõige suurem mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus esinenud just paarisuhtes olevate inimeste vahel, võiks järeldada, et partnerid on oma hinnangutes täpsemad kui teised lähedased. Seda võiks põhjendada sellega, et partnerid tunnevad üksteist kõige paremini – nad on üksteist arvatavasti näinud erinevates situatsioonides (ka konfliktiolukordades) ning oskavad tänu sellele üksteise isiksuseomadustele anda ka kõige täpsemaid hinnanguid. Lisaks sellele võiks siin rolli mängida ka koosveedetud aja pikkus –

näiteks „mesinädalate efekt“ ehk tendents oma abikaasat positiivsemas võtmes hinnata (Watson ja Humrichouse, 2006) või näiteks piisav hulk teadmisi ja kogemusi seoses oma partneri iseloomu, arvamuste ja hoiakutega, mis viib selleni, et kõiki isiksuseomadusi üksteise puhul enam aktiivselt idealiseerima ei kiputa.

Uurimaks, kas lähedased andsid positiivsemaid hinnanguid võrreldes geenidoonorite enesearuannetega, lähtuti sotsiaalse soovitatavuse uuringutes ilmnenud trendist, mille kohaselt peetakse sotsiaalselt soovitavateks (ja ka positiivseteks) isiksusejoonteks Emotsionaalset Stabiilsust, Ekstravertsust, Avatust kogemusele, Sotsiaalsust ja Meelekindlust. Selgus, et oluliselt kõrgema hinnangu andsid informandid geenidoonorile 16 alaskaala puhul ja geenidoonor hindas end ise kõrgemalt 8 alaskaala puhul. Enim paistsid informantide positiivsemate hinnangute poolest silma järgmised kolm põhidimensiooni: Ekstravertsus, Sotsiaalsus ja Meelekindlus. Kaks eelmainitud FFM-i põhidimensiooni – Ekstravertsus ja Sotsiaalsus – on ka Ausmees jt (2022) ning Sun jt (2022) töödes nimetatud kõige sotsiaalselt soovitatavamate isiksuseomadustega dimensioonideks.

Neurootilisuse alaskaalade puhul tuleb aga märkida, et mida kõrgem skoor sellele anti, seda rohkem neurootilisust (ehk vähem emotsionaalset stabiilsust) enda/lähedase puhul silmas peeti – seega on Neurootilisuse alaskaalade puhul positiivse skoori all mõeldud madalamaid skooore ehk suuremat emotsionaalset stabiilsust. Sellest tulenevalt võib öelda, et Neurootilisuse alaskaalade lõikes hindasid inimesed end reeglina neurootilisemaks kui seda tegid nende lähedased. Ausmees jt (2022) tööst selgub, et Neurootilisus on kõige vähem sotsiaalselt soovitav isiksuseomadus ning sel juhul on loogiline, miks inimesed end ise neurootilisemaks hindavad kui nende lähedased – siin tuleb mängu sotsiaalse soovitatavuse uuringutes ilmunud trend, mille kohaselt on sotsiaalselt soovitavaks omaduseks Neurootilisuse vastand ehk Emotsionaalne Stabiilsus. Siinkohal mängib kindlasti rolli ka see, lähedased kipuvad reeglina olema positiivsemad hindajad kui inimene ise. Samas ei pruugi ka informandi kõrgem hinnang antud dimensiooni kontekstis olla kõige usaldusväärsem, sest näiteks Vazire (2010) on toonud välja, et mõnede isiksusejoonte puhul, mis on vähem nähtavad (näiteks neurootilisus), on täpsem inimese hinnang iseendale.

Avatus kogemusele dimensioon oli antud töö põhjal ainus, kus uuritavad hindasid end alaskaalade lõikes kõrgemalt ehk positiivsemalt kui seda tegid nende lähedased. Avatus kogemusele on küll pigem positiivne omadus, aga mitte niivõrd kõrgeel määral sotsiaalselt soovitav kui seda on eelnevate uuringute põhjal näiteks Ekstravertsus ja Sotsiaalsus (Ausmees, 2022; Sun, 2022). Samas esineb ka Avatus kogemusele alaskaalade lõikes

kindlasti erinevusi sotsiaalses soovitavuses – mõnda isiksusejoont peetakse positiivsemaks kui teist.

Selleks, et uurida mil määral oleneb mina- ja tema-hinnangute kokkulangevus inimese enesehinnangu tasemest (siinkohal täpsemalt kõrgest enesehinnangust), viidi läbi korrelatsioonianalüüsid kahes grupis – kõrge enesehinnanguga uuritavad ja madala/keskmise enesehinnanguga uuritavad. Neurootilisuse ja Avatus kogemusele alaskaalade puhul oli hinnatava ja tema lähedase hinnangute kokkulangevus suurem, kui hinnataval oli madal/keskmine enesehinnang ning väiksem, kui hinnataval oli kõrge enesehinnang. Samas Sotsiaalsuse alaskaalade puhul oli märgata, et kattusid pigem kõrge enesehinnanguga inimeste ja nende lähedaste hinnangud ning Ekstravertsuse ja Meelekindluse alaskaalade lõikes olulisi erinevusi ei esinenud. Siinkohal ei saa seega väita, et kõrgema enesekindlusega inimeste ja nende lähedaste hinnangute kokkulangevus on süstemaatiliselt suurem – pigem näitavad tulemused vastupidist trendi. Selgitusena võiks välja tuua Blaine ja Crockeri (1993) töö, millest selgus, et kõrge enesehinnanguga inimesed on kindlad selles, et neil on positiivseid isiksuseomadusi, aga negatiivseid pole. Samast tööst selgub ka, et madala enesehinnanguga inimesed pole nii kindlad oma positiivsetes ega negatiivsetes omadustes. Eelmainitu põhjal võiks järeldada, et madala enesehinnanguga inimesed on realistlikumad kui kõrge enesehinnanguga inimesed, kes kipuvad võib-olla kohati endast paremini mõtlema – sellest võis antud töös tulla ka suurem kokkulangevus just madala/keskmise enesehinnanguga inimeste ja nende lähedaste hinnangutes.

Käesoleva töö tulemuste põhjal võib kokkuvõtlikult järeldada, et lähedased hindavad uuritavat emotsionaalselt stabiilsemaks, ekstravertsemaks, sotsiaalsemaks ja meelekindlamaks kui uuritavad ise – ilmneb positiivsuse efekt. Samas uuritavad ise näevad end avatumana kogemusele kui nende lähedased. Lisaks sellele saab öelda, et lähedaste poolt annavad reeglina kõige positiivsemaid hinnanguid sõbrad/tuttavad ja kõige vähemal määral positiivseid hinnangud elukaaslased/abikaasad. Veel selgus, et kõrget enesehinnangut ei saa pidada üheks mina- ja tema-hinnangute kokkulangevust määravaks teguriks, sest antud töös oli alaskaalade lõikes mina- ja tema-hinnangute suuremat kokkulangevust märgata pigem madala/keskmise enesehinnanguga geenidoonorite ja nende lähedaste poolt antud hinnangutes.

Antud töö puudusena saaks välja tuua fakti, et enesehinnangu taset mõõdeti ainult ühe küsimusega, kuigi sellel on kindlasti rohkem tahke ja nüansse. Võttes arvesse seda, et näiteks Burns (1982) on enesehinnangut defineerinud kui indiviidi uskumusi ja hinnanguid, mis käivad tema enda kohta, määravad kindlaks selle, kes nad on, mida nad teha saavad ja kelleks

üldse saada võivad, võiks enesehinnangu taseme kindlaks määramisele läheneda suurema põhjalikkusega. Ka Tafarodi ja Swann (1995) tõid välja selle, et enesehinnangu taseme määravad mitmed tegurid, mis samuti viitab sellele, et enesehinnangut tuleks mõõta pikema ja detailsema protsessi abil. Ainult ühe enesehinnangu-teemalise küsimuse skooride kasutamine kolmekümne FFM-i alaskaala mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määramisel ei luba teha niivõrd põhjalikke ja usaldusväärseid järeldusi, kui seda võimaldaks teha näiteks mitme selleteemalise küsimuse koondskoori kasutamine. Käesoleva uurimistöö tugevusena saab välja tuua fakti, et seoseid uuriti Suure Viisiku alaskaalade ehk spetsiifiliste isiksuseomaduste lõikes, mis teeb antud töö tulemused ja nende põhjal tehtavad järeldused veelgi nüansirikkamaks, mis on oluline, sest Suure Viisiku laiade dimensioonide sees võivad alaskaalade lõikes esineda märkimisväärsed erinevused. Samuti tasub mainida, et tegemist oli täiskasvanud populatsiooni osas suure ja esindusliku valimiga, mis lisab töö tulemustele väärtust sellega, et tulemuste põhjal tehtavad järeldused on Eesti kontekstis üldistatavamad ja usaldusväärsemad.

Üks võimalik tulevikusuund oleks uurida enesehinnangu ja enesearuannetest saadud skooride kokkulangevust ja usaldusväärset ning selle võimalikke põhjuseid sügavuti. Uuringusse võiks näiteks sisse tuua ka selle, kas ja millisel määral on erineva enesehinnangu tasemega inimesed võimelised iseennast isiksusejoonte suhtes adekvaatselt hindama ja kui palju on inimene näiteks olenevalt enesehinnangu tasemest aldis kasutama mingisugust vastamiskallet (nt *self-serving bias*). Samuti saaks samadel andmetel edasiarendusena läbi viia keerukamaid statistilisi mudeleid, kus enesehinnangu tunnust analüüsitakse regressioonimudelid mina- ja tema-hinnangute moderaatorina, samal ajal arvesse võttes ka muid võimalikke mõjusid – näiteks üksteise tundmise aeg, uuritava ja lähedase sugu ning vanus. Sellistesse mudelitesse oleks oluline lisada ka informandi enda isiksuseomadused kuid olemasolevad andmed neid ei sisalda.

Käesoleva uurimistöö tulemuste põhjal võib kokkuvõtlikult öelda, et lähedased näevad inimest reeglina emotsionaalselt stabiilsema, ekstravertsema, sotsiaalsema ja meelekindlamana kui teeb seda inimene ise. Inimesed ise näevad ennast aga avatumana kogemustele kui teevad seda nende lähedased. Lähedastest andsid kõige vähemal määral positiivseid hinnanguid abikaasad/elukaaslased ja kõige positiivsemaid hinnanguid sõbrad/tuttavad. Lisaks – inimese kõrgel või keskmisel/madalal enesehinnangu tasemel ei leitud antud uuringus otsest seost mina- ja tema-hinnangute kokkulangevuse määraga.

Kasutatud allikad

- Allik, J., de Vries, R. E. ja Realo, A. (2016). Why are moderators of self-other agreement difficult to establish? *Journal of Research in Personality*, 63, 72–83.
<https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.05.013>
- Allik, J., Realo, A., Mõttus, R., Borkenau, P., Kuppens, P. ja Hřebíčková, M. (2010). How people see others is different from how people see themselves: A replicable pattern across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(5), 870–882.
<https://doi.org/10.1037/a0020963>
- Ausmees, L., Kandler, C., Realo, A., Allik, J., Borkenau, P., Hrebickova, M. ja Mõttus, R. (2022). Age Differences in Personality Traits and Social Desirability: A Multi-Rater Multi-Sample Study. <https://doi.org/10.31234/osf.io/bmv9r>
- Blaine, B. ja Crocker, J. (1993). Self-Esteem and Self-Serving Biases in Reactions to Positive and Negative Events: An Integrative Review. *Self-Esteem*, 55–85.
https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8956-9_4
- Burns, R. B. (1982). *Self-concept Development and Education*. New York: Holt, Rinehart and Winston
- Costa Jr., P. T. ja McCrae, R. R. (1995). Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21–50. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6401_2
- Costa, P. T., McCrae, R. R. ja Dye, D. A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness: A Revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12(9), 887–898. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(91\)90177-d](https://doi.org/10.1016/0191-8869(91)90177-d)
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative “description of personality”: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216–1229.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Hofstee, W. K. B. (1994). Who should own the definition of personality? *European Journal of Personality*, 8(3), 149–162. <https://doi.org/10.1002/per.2410080302>
- Hogan, R. (1998). Reinventing Personality. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 17(1), 1–10. <https://doi.org/10.1521/jscp.1998.17.1.1>
- Holtgraves, T. (2004). Social Desirability and Self-Reports: Testing Models of Socially Desirable Responding. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(2), 161–172.
<https://doi.org/10.1177/0146167203259930>

- Hunsley, J. ja Mash, E. J. (2007). Evidence-Based Assessment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3(1), 29–51. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091419>
- John, O. P. ja Robins, R. W. (1993). Determinants of Interjudge Agreement on Personality Traits: The Big Five Domains, Observability, Evaluativeness, and the Unique Perspective of the Self. *Journal of Personality*, 61(4), 521–551. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1993.tb00781.x>
- Kallasmaa, T., Allik, J., Realo, A. ja McCrae, R. R. (2000). The Estonian version of the NEO-PI-R: An examination of universal and culture-specific aspects of the five-factor model. *European Journal of Personality*, 14(3), 265–278. [https://doi.org/10.1002/1099-0984\(200005/06\)14:3<265::AID-PER376>3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/1099-0984(200005/06)14:3<265::AID-PER376>3.0.CO;2-B)
- Kim, H., di Domenico, S. I. ja Connelly, B. S. (2018). Self–Other Agreement in Personality Reports: A Meta-Analytic Comparison of Self- and Informant-Report Means. *Psychological Science*, 30(1), 129–138. <https://doi.org/10.1177/0956797618810000>
- Klimstra, T. A., Luyckx, K., Goossens, L., Teppers, E. ja de Fruyt, F. (2013). Associations of Identity Dimensions with Big Five Personality Domains and Facets. *European Journal of Personality*, 27(3), 213–221. <https://doi.org/10.1002/per.1853>
- Lajunen, T. ja Özkan, T. (2011). Self-Report Instruments and Methods. *Handbook of Traffic Psychology*, 43–59. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-381984-0.10004-9>
- Leising, D., Erbs, J., & Fritz, U. (2010). The letter of recommendation effect in informant ratings of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(4), 668–682. <https://doi.org/10.1037/a0018771>
- Mann, M. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19(4), 357–372. <https://doi.org/10.1093/her/cyg041>
- McCrae, R. R., Costa, Jr., P. T. ja Martin, T. A. (2005). The NEO–PI–3: A More Readable Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 84(3), 261–270. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8403_05
- McCrae, R. R. ja Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81–90. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>

- McCrae, R. R. ja John, O. P. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175–215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- Mezulis, A. H., Abramson, L. Y., Hyde, J. S. ja Hankin, B. L. (2004). Is There a Universal Positivity Bias in Attributions? A Meta-Analytic Review of Individual, Developmental, and Cultural Differences in the Self-Serving Attributional Bias. *Psychological Bulletin*, 130(5), 711–747. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.5.711>
- Ones, D. S., Viswesvaran, C. ja Reiss, A. D. (1996). Role of social desirability in personality testing for personnel selection: The red herring. *Journal of Applied Psychology*, 81(6), 660–679. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.81.6.660>
- Paulhus, D. L., & Vazire, S. (2007). The self-report method. *Handbook of research methods in personality psychology* (lk 224–239). London: The Guilford Press.
- Peets, K. ja Kikas, E. (2005). Aggressive strategies and victimization during adolescence: grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive Behavior*, 32(1), 68–79. <https://doi.org/10.1002/ab.20105>
- Pronin, E. (2008). How We See Ourselves and How We See Others. *Science*, 320(5880), 1177–1180. <https://doi.org/10.1126/science.115419>
- Rohrer, J. M., Egloff, B., Kosinski, M., Stillwell, D. ja Schmukle, S. C. (2018). In your eyes only? Discrepancies and agreement between self- and other-reports of personality from age 14 to 29. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(2), 304–320. <https://doi.org/10.1037/pspp0000142>
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg Self-Esteem Scale. *PsycTESTS Dataset*. <https://doi.org/10.1037/t01038-000>
- Sun, J., Neufeld, B., Snelgrove, P., & Vazire, S. (2022). Personality evaluated: What do people most like and dislike about themselves and their friends? *Journal of Personality and Social Psychology*, 122(4), 731–748. <https://doi.org/10.1037/pspp0000388>
- Swann, W. B., Chang-Schneider, C. ja Larsen McClarty, K. (2007). Do people's self-views matter? Self-concept and self-esteem in everyday life. *American Psychologist*, 62(2), 84–94. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.62.2.84>
- Tafarodi, R. W. ja Swann Jr., W. B. (1995). Self-Linking and Self-Competence as Dimensions of Global Self-Esteem: Initial Validation of a Measure. *Journal of*

Personality Assessment, 65(2), 322–342.

https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6502_8

Tourangeau, R. ja Yan, T. (2007). Sensitive questions in surveys. *Psychological Bulletin*, 133(5), 859–883. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.5.859>

Vandermeer, M. R., Kotelnikova, Y., Simms, L. J., & Hayden, E. P. (2018). Spousal Agreement on Partner Personality Ratings is Moderated by Relationship Satisfaction. *Journal of Research in Personality*, 76, 22–31. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2018.07.005>

Vazire, S. (2006). Informant reports: A cheap, fast, and easy method for personality assessment. *Journal of Research in Personality*, 40(5), 472–481. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2005.03.003>

Vazire, S. (2010). Who knows what about a person? The self–other knowledge asymmetry (SOKA) model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 281–300. <https://doi.org/10.1037/a0017908>

Watson, D. ja Humrichouse, J. (2006). Personality development in emerging adulthood: Integrating evidence from self-ratings and spouse ratings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 959–974. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.5.959>

Zeigler-Hill, V., Holden, C. J., Enjaian, B., Southard, A. C., Besser, A., Li, H. ja Zhang, Q. (2014). Self-Esteem Instability and Personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(2), 183–198. <https://doi.org/10.1177/0146167214559719>

Lisad

Lisa A.

30 isiksuse alaskaala mina- ja tema-hinnangute keskmised ja standardhälbed ning paarisvõrdluse *t*-testi tulemused.

Alaskaalad	mina- hinnang <i>m</i>	mina- hinnang <i>SD</i>	tema- hinnang <i>m</i>	tema- hinnang <i>SD</i>	<i>t</i>	olulisuse nivoo	Coheni' <i>d</i>
N1: Ärevus	16.0	6.0	15.4	5.9	6.1	p < .001	0.10
N2: Vaenulikkus	13.2	5.3	13.3	6.1	-1.5	p = .130	-0.03
N3: Masendus	14.2	5.6	13.6	5.3	6.3	p < .001	0.11
N4: Alaväärsus	14.8	5.2	13.3	4.9	16.1	p < .001	0.28
N5: Impulsiivsus	16.7	4.9	15.5	5.2	12.7	p < .001	0.22
N6: Abitus	10.7	4.7	9.9	5.3	8.6	p < .001	0.15
E1: Soojus	21.5	4.6	23.0	5.0	-18.2	p < .001	-0.32
E2: Seltsivus	15.5	6.0	16.6	6.4	-11.1	p < .001	-0.19
E3: Kehtestavus	14.5	6.1	16.6	6.3	-21.3	p < .001	-0.37
E4: Aktiivsus	16.5	6.0	18.0	6.3	-15.6	p < .001	-0.27
E5: Elamustejanu	14.6	6.0	14.5	5.8	0.7	p = .497	0.01
E6: Röömsameelsus	19.2	6.1	19.5	5.8	-3.0	p = .002	-0.05
O1: Avatus fantaasiale	16.9	6.1	14.9	5.3	19.7	p < .001	0.34
O2: Avatus kunstile	16.0	6.3	14.8	6.4	11.8	p < .001	0.21
O3: Avatus tunnetele	20.5	4.7	19.6	4.4	11.4	p < .001	0.20
O4: Avatus vaheldusele	14.9	4.6	13.9	4.6	12.1	p < .001	0.21
O5: Avatus mõtetele	17.6	6.1	17.1	6.1	5.0	p < .001	0.09
O6: Avatus väärtustele	19.4	4.0	18.0	2.5	18.2	p < .001	0.32
A1: Usaldus	19.2	4.6	19.3	5.1	-1.0	p = .289	-0.02
A2: Siirus	19.9	5.4	20.4	5.7	-4.4	p < .001	-0.08
A3:	21.8	3.8	23.5	4.7	-20.9	p < .001	-0.37
Omakasupüüdmatlus							
A4: Järeleandlikkus	15.7	4.7	15.9	5.0	-1.7	p = .082	-0.03
A5: Tagasihoidlikkus	20.7	5.5	20.2	6.1	4.1	p < .001	0.07

A6: Osavõtlikkus	21.9	4.4	20.9	4.5	11.7	$p < .001$	0.20
C1: Asjatundlikkus	20.1	4.2	22.4	4.6	-27.7	$p < .001$	-0.48
C2: Korralikkus	20.9	5.4	21.1	6.0	-1.6	$p = .143$	-0.03
C3: Kohusetundlikkus	23.3	3.9	24.4	4.4	-13.6	$p < .001$	-0.24
C4: Eesmärgipärasus	18.3	5.4	19.9	5.5	-16.8	$p < .001$	-0.29
C5: Enesedistsipliin	19.8	5.0	21.5	5.5	-18.3	$p < .001$	-0.32
C6: Kaalutlemine	18.6	5.1	20.0	5.6	-14.6	$p < .001$	-0.26

Märkused. m = keskmine. SD = standardhälve. t = paarisvõrdluse t -statistik. p = olulisuse nivoo. Efektisuurust näitab Cohen'i d .

Lisa B.

Sotsiaalsuse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) tulemused, kus pidev muutuja on informandi hinnang ja faktoriaalne muutuja on lähisuhte grupitunnus.

Alaskaalad	F	p	η^2	m_1 (SD)	m_2 (SD)	m_3 (SD)
A1: Usaldus	15.3	$< .001$	.009	18.8 _b (5.3)	19.6 _a (4.9)	20.1 _a (4.9)
A2: Siirus	10.7	$< .001$	.006	20.0 _a (5.8)	21.0 _b (5.5)	20.6 (5.6)
A3: Omakasupüüdmatlus	22.3	$< .001$	.013	22.9 _b (4.8)	24.0 _a (4.9)	23.9 _a (4.5)
A4: Järeleandlikkus	17.4	$< .001$	.010	15.3 _b (4.8)	16.3 _a (5.0)	16.5 _a (5.3)
A5: Tagasihoidlikkus	11.7	$< .001$	.007	19.7 _a (6.3)	20.8 _b (5.7)	20.4 (5.9)
A6: Osavõtlikkus	17.6	$< .001$	.011	20.4 _b (4.6)	21.3 _a (4.3)	21.5 _a (4.6)

Märkused. F = F -statistik. p = olulisuse nivoo. η^2 = efektisuurus. m = grupi keskmine. Grupid: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane, 3 – sõber ja tuttav. Pidev muutuja – informandi hinnang, faktoriaalne muutuja – lähisuhte grupitunnus (1, 2 või 3). Tähed a, b ja c gruppide keskmiste juures tähistavad *Post Hoc* testi (Tukey) tulemusi, kus erinev täht tähistab statistiliselt olulist gruppide vahelist erinevust ja sama täht tähistab seda, et gruppide keskmiste vahel ei olnud statistiliselt olulist erinevust.

Lisa C.

Meelekindluse alaskaalade dispersioonanalüüsi (ANOVA) tulemused, kus pidev muutuja on informandi hinnang ja faktoriaalne muutuja on lähisuhte grupitunnus.

Alaskaalad	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2	m_1 (SD)	m_2 (SD)	m_3 (SD)
C1: Asjatundlikkus	4.6	= .010	.003	22.2 _a (4.6)	22.4 _a (4.5)	22.9 _a (4.6)
C2: Korralikkus	20.6	< .001	.012	20.4 _b (6.2)	21.5 _a (5.9)	21.9 _a (5.2)
C3: Kohusetundlikkus	15.7	< .001	.009	23.9 _a (4.5)	24.9 _b (4.2)	24.5 (4.6)
C4: Eesmärgipärasus	5.0	= .006	.003	19.9 _a (5.6)	19.7 _a (5.3)	20.5 _a (5.4)
C5: Enesedistsipliin	29.3	< .001	.018	20.8 _b (5.6)	22.1 _a (5.3)	22.4 _a (5.2)
C6: Kaalutlemine	8.7	< .001	.005	19.6 _a (5.6)	20.5 _b (5.5)	20.2 _b (5.7)

Märkused. *F* = *F*-statistik. *p* = olulisuse nivoo. η^2 = efektsuurus. *m* = grupi keskmine. Grupid: 1 – abikaasa/elukaaslane, 2 – vanemad, laps/lapselaps, õde/vend ja muu sugulane, 3 – sõber ja tuttav. Pidev muutuja – informandi hinnang, faktoriaalne muutuja – lähisuhte grupitunnus (1, 2 või 3). Tähed a, b ja c gruppide keskmiste juures tähistavad *Post Hoc* testi (Tukey) tulemusi, kus erinev täht tähistab statistiliselt olulist gruppide vahelist erinevust ja sama täht tähistab seda, et gruppide keskmiste vahel ei olnud statistiliselt olulist erinevust.

Lisa D.

Madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Ekstravertsuse alaskaalade lõikes, korrelatsioonide võrdlus.

alaskaalad	kõrge enesehinnang (<i>r</i>)	madal/keskmine enesehinnang (<i>r</i>)	korrelatsioonide võrdlus <i>Z</i>	<i>p</i>
E1_mt: Soojus	.49	.49	0	.500
E2_mt: Seltsivus	.60	.59	0.43	.330
E3_mt: Kehtestavus	.57	.54	1.22	.114
E4_mt: Aktiivsus	.57	.58	-0.42	.339
E5_mt: Elamustejanu	.62	.61	0.44	.327

E6_mt: Röömsameelsus	.50	.52	-0.75	.226
----------------------	-----	-----	-------	------

Märkused. Kõik tabelis esitatud kõrge ja madala enesehinnangu gruppide mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonid on statistiliselt olulised nivool $p < .001$. Korrelatsioon (r) = Pearson'i r . Kõrge enesehinnang ($n = 1296$) ja madal/keskmine enesehinnang ($n = 1922$).

Lisa E.

Madala/keskmise ja kõrge enesehinnangu gruppide mina- ja tema hinnangute korrelatsioonid Meelekindluse alaskaalade lõikes, korrelatsioonide võrdlus.

alaskaalad	kõrge enesehinnang (r)	madal/keskmine enesehinnang (r)	korrelatsioonide võrdlus Z	p
C1_mt: Asjatundlikkus	.35	.37	-0.64	.262
C2_mt: Korralikkus	.61	.59	0.87	.193
C3_mt: Kohusetundlikkus	.41	.45	-1.36	.086
C4_mt: Eesmärgipärasus	.47	.43	1.39	.082
C5_mt: Enesedistsipliin	.48	.45	1.06	.144
C6_mt: Kaalutlemine	.44	.43	0.34	.366

Märkused. Kõik tabelis esitatud kõrge ja madala enesehinnangu gruppide mina- ja tema-hinnangute korrelatsioonid on statistiliselt olulised nivool $p < .001$. Korrelatsioon (r) = Pearson'i r . Kõrge enesehinnang ($n = 1296$) ja madal/keskmine enesehinnang ($n = 1922$).

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Tuule Laansoo